

René Gabriëls

Input Internetconsultatie Wetsvoorstel 'Internationalisering in Balans'

Graag maak ik gebruik van de geboden gelegenheid om een reactie te geven op het wetsvoorstel Internationalisering in Balans. Ik ben relatief tevreden met het wetsvoorstel. Met name over het voorstel dat "ten minste twee derde deel van het totaal aantal studiepunten van de opleiding of het traject verzorgd [wordt] in het Nederlands" en "bij ministeriële regeling wordt bepaald wanneer een onderwijseenheid als anderstalig wordt aangemerkt" ben ik zeer te spreken. Ondanks dat het wetsvoorstel veel lof verdient, zijn er nog vijf punten die ik onder de aandacht wil brengen:

1. Het gaat om verengelsing en niet om internationalisering.
2. De kloof tussen universiteit en samenleving.
3. Taal als cultuurgoed.
4. Financiering van het hoger onderwijs.
5. Generiek beleid en het regio-argument
6. Implementatie van het wetsvoorstel.

Deze punten licht ik nu achtereenvolgens toe.

1. Het gaat om verengelsing en niet om internationalisering

Het wetsvoorstel is een serieuzere poging om het Nederlands als academische taal te beschermen. Door toedoen van de verengelsing dreigt het Nederlands als academische taal te verdwijnen. Tegen die achtergrond betreft het wetsvoorstel niet zozeer de internationalisering, maar de verengelsing. Immers, niemand in de wetenschappelijke wereld is tegen internationalisering. Integendeel. Ook voordat de verengelsing aan Nederlandse universiteiten een hoge vlucht nam, werd er volop aan internationalisering gedaan. Het zijn met name de bestuurders van universiteiten die ten onrechte internationalisering en verengelsing aan elkaar gelijkstellen. Het is echter mogelijk om internationalisering vorm te geven zonder verengelsing en andersom (Van Parijs, p. 357). Zo kunnen een Duitse, Franse en Nederlandse wetenschapper een internationaal netwerk voor hun cultuurhistorisch onderzoek naar de Azteken opzetten en het Spaans verkiezen als voertaal.

De verengelsing bevordert onmiskenbaar de internationalisering, maar ze is in Nederland, vergeleken met andere Europese landen, veel te ver doorgeschoten. Niemand is tegen Engelstalige bachelor- en masterprogramma's. Maar als aan diverse faculteiten geen bachelor- of masterprogramma in het Nederlands worden aangeboden geeft dat te denken. Dat geldt zeker voor de geestes- en sociale wetenschappen. De Faculteit Cultuur- en Maatschappijwetenschappen van de Universiteit Maastricht, waar ik zelf werk, kan hier als voorbeeld dienen. Deze faculteit herbergde een groep onderzoekers die met verdienstelijke biografieën (over Nederlandse auteurs als Vasalis, Pierre Kemp en Theun de Vries) en interessant historisch onderzoek (over de geneeskunde, psychiatrie en de universiteit) bijdroeg aan de Nederlandse cultuur. Via het onderwijs gaf ze de verworven kennis over de Nederlandse cultuur door aan studenten. Dit door de Nederlandse taal gedragen terrein van onderzoek en onderwijs is door de verengelsing verloren gegaan. Schaamteloos besloten bestuurders van de faculteit het ooit florerende Nederlandstalige

programma om zeep te helpen. Niet op grond van academische, maar op grond van economische overwegingen.

Volgens artikel 7.2 van de huidige Wet op het hoger onderwijs moeten opleidingen in het Nederlands gedoceerd worden, tenzij instellingen de noodzaak van een andere instructietaal kunnen aantonen. De academische noodzaak om aan de genoemde faculteit niet langer in het Nederlands te doceren, is nimmer aangetoond. Bestuurders die de status quo willen handhaven hebben er belang bij om de publieke discussie in termen van internationalisering te voeren omdat dan ten onrechte de suggestie wordt gewekt dat degenen die kritiek hebben op de doorgesloten verengelsing tegen internationalisering zijn. Wie Nederlands als academische taal een warm hart toedraagt, is noch tegen internationalisering noch tegen Engelstalige programma's, maar wel tegen een sluipend terugdringen van moerstaal en talen als het Frans en het Duits. Mijn zorg is dat het wetsvoorstel te veel ruimte voor uitzonderingen op de regel biedt, zodat in onvoldoende mate een dam kan worden opgeworpen tegen de teloorgang van het Nederlands als academische taal. De wet moet erin voorzien dat de commissie die de 'toets anderstalig onderwijs' uitvoert zo weinig mogelijk uitzonderingen toestaat.

2. De kloof tussen universiteit en samenleving

Het wetsvoorstel geeft gelukkig te kennen dat het onderwijsbeleid niet alleen de belangen van academici in het oog moet houden, maar ook die van niet-academische burgers in Nederland. De bestuurders van universiteiten geven zich echter nauwelijks rekenschap van de belangen van burgers die niet direct betrokken zijn bij het hoger onderwijs. Het wetsvoorstel biedt mogelijkheden om daar wel rekenschap van te geven, zij het in onvoldoende mate.

De verengelsing betekent het vergroten van de kloof tussen wetenschap en samenleving. Het reeds bestaande verschil tussen laag- en hoogopgeleiden wordt talig gemarkeerd en de van een Nederlandstalige omgeving losgezongen elite is niet of nauwelijks in staat om haar wetenschappelijke bevindingen te vertalen naar een breed publiek. Het merendeel van de studenten wordt geen wetenschappelijk onderzoeker, maar gaat later in het hogere segment in Nederland voor de overheid of het bedrijfsleven werken. Studenten die alleen Engelstalige programma's volgen, ontberen dikwijls de taalbeheersing om zich later als ambtenaren, bestuurders, leraren of beleidsmedewerkers op niveau in het Nederlands uit te drukken. Het wetsvoorstel anticipeert op het verbeteren van de taalvaardigheid van studenten. Maar de wet zou docenten uit het buitenland moeten verplichten de Nederlandse taal zo goed te leren dat ze in het Nederlands academisch onderwijs kunnen geven. Hierdoor wordt de kans vergroot dat ze in Nederland blijven en hun integratie in de Nederlandse samenleving bevordert.

Voor een democratie is het van groot belang dat wetenschappelijke kennis voor een breed publiek toegankelijk is. Op grond van deze kennis kunnen burgers en politici een gefundeerde mening over politieke kwesties vormen. Om hieraan tegemoet te komen, moeten wetenschappers de competentie bezitten hun bevindingen in het Nederlands over te dragen. Een groeiende groep expats aan de universiteit kan dat niet. Zij richt zich eerder tot een mondiaal Engelstalig publiek dan tot het Nederlandstalige publiek. Het aantal Nederlandstalige wetenschappers dat in staat is om de kloof tussen wetenschap en samenleving te overbruggen neemt af. Voor het democratische bestuur van het hoger onderwijs is het van belang dat de voertaal Nederlands is. Maar op diverse universiteiten is dat niet meer het geval. Voor het democratisch bestuur van het hoger onderwijs is

het fnuikend als bestuurders in de praktijk veel beleidsrelevante teksten en wetten niet kunnen lezen omdat ze de Nederlandse taal niet beheersen.

3. Taal als cultuurgoed

Taal is cruciaal voor de culturele identiteit van een land. Toen het Sociaal en Cultureel Planbureau burgers vroeg wat het meest constitutief is voor hun identiteit noemden zij de Nederlandse taal, eerder nog dan de Nederlandse vlag, de grachten en de windmolens (SCP 2019). Het wetsvoorstel zou hieraan meer tegemoet kunnen komen door taal niet alleen als communicatiemiddel te beschouwen, maar als cultuurgoed.

Als cultuurgoed moet de Nederlandse taal worden onderhouden, dat wil zeggen gecultiveerd worden. Daarom moeten faculteiten die zich toeleggen op de Nederlandse taal en cultuur expliciet in de wet beschermd worden. De cultivering van het Nederlands als academische taal is van groot belang voor de Nederlandse cultuur en samenleving. De te ver doorgeschoten verengelsing is schadelijk voor de Nederlandse cultuur en samenleving. Wetenschappelijk onderzoek in de Nederlandse taal geeft een belangrijke impuls aan de cultuur, met name de literatuur, geschiedenis, journalistiek en het theater. Als het Nederlands als academische taal verdwijnt, zijn minder wetenschappers in staat het werk van Multatuli en W.F. Hermans te bestuderen of archiefonderzoek te doen, en kunnen studenten nauwelijks met vingeroefeningen in bijvoorbeeld studentenblad *Propria Cures* hun journalistieke of literaire talent ontplooien.

Cultuurhistorici, linguïsten en taalfilosofen wijzen erop dat taal niet alleen een middel is waarmee iemand een boodschap overbrengt naar een ander, maar ook iets constitueert. Dat laatste betekent dat taal “gives an explicit shape to features which were all undefined, moulding our feelings and behaviour. This alters our stance toward these features, and often opens up new possibilities for us.” (Taylor 2016, p. 8). Daarom zou het een ramp zijn wanneer het Nederlands als academische taal verdwijnt. Wilhelm von Humboldt, linguïst en uitvinder van de moderne universiteit, onderstreept dat taal het vormende orgaan van de gedachte (*das bildende Organ des Gedanken*) is en een bepaalde kijk op de wereld (*Weltansicht*) tot uitdrukking brengt (Humboldt, 1636/2010). Door de verengelsing wordt ruimte geboden aan de Angelsaksische kijk op de wereld en andere perspectieven steeds meer gemarginaliseerd.

Universiteiten slaan zich graag op de borst als het om diversiteit en inclusiviteit gaat, maar hun taalbeleid is daarvan niet het toonbeeld. Verengelsing impliceert in linguïstiek opzicht juist minder diversiteit en het doodbloeden van onderzoeksterreinen die relevant zijn voor de Nederlandstalige cultuur en samenleving. Het is opmerkelijk dat tal van faculteiten werken aan de dekolonisatie van het curriculum, maar dat dé erfenis van kolonisatie - de mondiale hegemonie van het Engels - daarbuiten valt (Cornips en Wesseling, 2023). Wanneer curricula onderworpen worden aan dekolonisatie, dan moeten er meer mogelijkheden komen voor het Nederlands en andere talen. Dat taal tot het cultureel erfgoed van Nederland behoort en in het onderwijs moet worden gecultiveerd zou in de Grondwet moeten worden opgenomen.

4. Financiering van het hoger onderwijs

Het wetsvoorstel werpt in onvoldoende mate een dam op tegen het feit dat de Nederlandse belastingbetaler in vergelijking met de belastingbetaler in andere Europese landen onevenredig veel bijdraagt aan het bekostigen van studenten en werknemers uit het buitenland. De nieuwe wet moet

meer doen om te voorkomen dat de Nederlandse belastingbetaler het onderwijs van buitenlandse studenten en buitenlandse werknemers in hoge mate subsidieert.

Buitenlandse studenten kosten circa 855 miljoen per jaar (Science Guide 2023). Het overgrote deel van de buitenlandse studenten blijft niet in Nederland en draagt zodoende nauwelijks bij aan de Nederlandse economie. Met de cijfers over het aandeel studenten dat in Nederland blijft wordt gemarchandeerd. Bovendien zijn ze onbetrouwbaar. Net zo goed als een Nederlandse burger die in het buitenland in het ziekenhuis belandt de kosten daarvoor kan verhalen op de Nederlandse zorgverzekeraar, zou de buitenlandse student de totale kosten waarvoor nu de Nederlandse belastingbetaler opdraait moeten verhalen op de staat waar hij of zij vandaan komt. Het bedrag dat zo verdiend wordt, kan worden ingezet voor het toegankelijker maken van het hoger onderwijs voor potentiële Nederlandse studenten waarvan de ouders een smalle beurs hebben. Overigens gaan de subsidies aan de studenten uit het buitenland nog hoger uitvallen, omdat Europese studenten sinds 1 september 2023 makkelijker studiefinanciering krijgen, omdat ze minder uren hoeven te werken om hiervoor in aanmerking te komen. Dat kost de Nederlandse staat minstens 39 miljoen euro (U Today, 2023).

De Nederlandse belastingbetaler subsidieert niet alleen de studie van buitenlandse studenten, maar ook het verblijf van buitenlandse werknemers. Deze werknemers betalen ettelijke jaren over maximaal 30% van hun loon geen belasting. Dit leidt in de praktijk tot niet te rechtvaardigen ongelijkheden tussen werknemers. Het gevolg van deze zogenaamde 30% regeling is dat de werkgever voor de buitenlandse werknemer minder sociale bijdragen voor onder andere de werkloosheidswet en de arbeidsongeschiktheidswet betaalt dan voor een Nederlandse collega. Bovendien leidt zij ertoe dat de grondslag voor de bepaling van de hoogte van de uitkering bij werkloosheid en arbeidsongeschiktheid, lager is dan de Nederlandse collega. Als gevolg van de toepassing van de 30% regeling betalen de werkgever en de buitenlandse werknemer € 390 minder aan pensioenbijdragen dan voor de Nederlandse werknemer. Derhalve is het werven van buitenlandse werknemers lucratief. De 30% regeling leidt ertoe dat in het hoger onderwijs bij de toekenning van de opbouw van het recht op aanvullend pensioen geen sprake is van gelijke behandeling van de buitenlandse werknemers. Dit probleem kan worden opgelost door een wetwijziging die ervoor zorgt dat buitenlandse werknemers en Nederlandse werknemers dezelfde sociale bijdragen en aanvullende pensioenbijdragen betalen. [Met dank aan Ger Essers die mij op deze kwestie heeft gewezen].

De verengelsing kan niet los worden gezien van de manier waarop het hoger onderwijs in Nederland wordt gefinancierd. Een belangrijke bron van inkomsten is het werven van zo veel mogelijk buitenlandse studenten door het aanbieden van Engelstalige programma's. Het gaat eerder om kwantiteit dan om kwaliteit. Het Nederlandse financieringsmodel voor het hoger onderwijs bevordert kwantiteit en niet kwaliteit, omdat de hoogte van de overheidsmiddelen grotendeels wordt bepaald door studentenaantallen (Laureys, Versluys e.a., 2022, p. 37). De Engelse taal is primair een instrument voor het werven van zoveel mogelijk studenten en niet voor het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs en onderzoek. Als het universiteitsbestuurders daadwerkelijk om kwaliteitsverbetering zou gaan, dan zouden zij met bijvoorbeeld 40 procent van de huidige programma's in het Engels genoeg talentvolle studenten en werknemers uit het buitenland kunnen werven. Zou kwaliteit een serieuze maatstaf zijn, dan zouden faculteiten van de groei van het aantal studenten geen fetisj hebben gemaakt. Wie kwaliteit wil selecteert streng. Vanaf het moment dat de verengelsing zich aan Nederlandse universiteiten een hoge vlucht ging nemen, zeg rond 2013, is de kwaliteit van het onderwijs en onderzoek noch verbeterd, noch verslechterd. En in Europese landen die niet zoveel Engelstalige programma's aanbieden, is de kwaliteit van het onderwijs en onderzoek

niet achter gebleven bij die in Nederland. Zonder dat te staven met onderzoek wordt onder de noemer 'internationalisering' keer op keer het tegendeel gesuggereerd.

5. Generiek beleid en het regio-argument

Het nieuwe wetsvoorstel biedt voldoende discretionaire ruimte voor universiteiten om maatwerk te verlenen, ook al wordt het tegendeel door enkele universiteitsbestuurders beweerd. Sommige universiteitsbestuurders argumenteren dat de regio's vragen om specifiek beleid en geen generiek beleid. Maar gezien het culturele en maatschappelijke belang van het universitaire taalbeleid is het juist goed dat de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in deze het heft in eigen handen houdt.

De argumentatie van diverse universiteiten die pleiten voor meer aandacht voor de regio is flinterdun. Neem bijvoorbeeld de Universiteit Maastricht (UM) die beweert dat ze een specifieke betekenis heeft voor de regio. De situatie in Limburg zou heel anders zijn dan in de Randstad. Daarom zou er niet een generiek taalbeleid moeten komen, maar een specifiek taalbeleid. Zo benadrukt de UM dat ze geen huisvestingsproblemen kent, hetgeen niet waar is. Het regio-argument wordt ook naar voren geschoven om te benadrukken dat de UM van groot belang is voor de regionale economie. Dit regio-argument waarmee de UM en de haar ondersteunende bedrijven schermen, kan niet dienen als een reden voor een specifiek taalbeleid omdat alle universiteiten van belang zijn voor de economie in hun directe omgeving. Afgezien van het feit dat er geen betrouwbare feiten zijn die duidelijk maken wat precies het economische gewicht is dat de UM in het schaalte van de Limburgse economie legt, is het de vraag of de universiteit alleen nodig is voor het stimuleren van de Limburgse economie. Limburgse bedrijven kunnen voor hun arbeidskrachten ook aankloppen bij de universiteiten van Eindhoven, Aachen, Hasselt en Liège. Opmerkelijk is dat deze universiteiten zich in dezelfde Euregio bevinden als de UM, maar dat daar de verengelsing bij lange na niet zo is doorgeschoten als aan de UM. De ironie wil dat het slechten van grenzen waarvoor de internationalisering staat, door de bestuurders van de UM wordt gepareerd met het markeren van een nieuwe grens tussen de Randstad en de regio. De UM zou juist meer voor de regio kunnen betekenen als een groter aandeel van haar studenten en werknemers de Nederlandse taal zou beheersen.

6. Implementatie van het wetsvoorstel

Het terugdringen van de doorgeschoten verengelsing vergt de herinvoering van Nederlandstalige programma's. Dat kan uiteraard niet van de ene dag op de andere dag. Om universiteiten te helpen bij dit zelfgecreëerde probleem, moeten ze door het ministerie van Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap worden aangestuurd. Bij het gefaseerd creëren van ruimte voor Nederlandstalige programma's kan, met inachtneming van het nieuwe wetsvoorstel, gebruik worden gemaakt van voorbeelden van goed taalbeleid uit het buitenland.

Voor de implementatie van het wetsvoorstel kan het in alle Scandinavische landen ingevoerde 'parallelsproglighed' als voorbeeld dienen (Gregersen e.a. 2018). Dit komt erop neer dat in het hoger onderwijs parallel gebruik wordt gemaakt van meerdere talen opdat recht wordt gedaan aan de culturele identiteit van een land of regio. De moedertaal wordt als academische taal bewust beschermd. Op grond van het model van meertaligheid co-existeert in het hoger onderwijs de moedertaal met het Engels. De volwaardige beheersing van deze en eventueel andere talen vormt

een eindterm in elke academische opleiding en wordt gefaciliteerd met uitstekende taalopleidingen en kwaliteitsbewaking. In het nieuwe wetsvoorstel zou de volwaardige beheersing van het Nederlands, zeker voor Nederlandse studenten, als eindterm van elke academische opleiding moeten worden opgenomen. Om de implementering van het wetsvoorstel op een Scandinavische wijze te modelleren zou de financiering van het hoger onderwijs wellicht ook aangepast moeten worden.

Geraadpleegde literatuur

Cornips, L. & Wesseling, L. (2023). 'Engelse dominantie aan Nederlandse universiteiten is cultureel imperialisme'. In: *NRC Handelsblad*, 7 augustus.

Gabriëls, R. & Wilkinson, R. (2020). 'Resistance to EMI in the Netherlands.' In: H. Bowles & A. Murphy (Eds.), *English medium instruction and the internationalization of universities*. London: Palgrave Macmillan, pp. 49-75.

Gregersen, F. e.a. (2018). *More parallel, please! Sprogbrug i internationaliseringsprocesser. Nordisk Gruppe for Parallelsprogligheds afsluttende rapport med 11 anbefalinger til universiteterne om monsterpraksis for brug af internationale og lokale sprog*. Zie:

<https://www.sprakradet.no/globalassets/sprakarbeid/forskning-og-hogare-utdanning/more-parallel-please-.pdf>

Humboldt, W. von (2010 [1836]). *Über die Verschiedenheit des Menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die Geistige Entwicklung des Menschengeschlechts*. Berlin: Nabu Press.

Laureys, G.; Versluys, Kristiaan e.a. (2022). *Language Matters. Taalgebruik en taalbeleid aan de Vlaamse universiteiten*. Brussel: KVAB Press.

Science Guide (2023). *Naderende verkiezingen inspireren tot mogelijke bezuinigingen op hoger onderwijs*. Zie: <https://www.scienceguide.nl/2023/08/naderende-verkiezingen-inspireren-tot-mogelijke-bezuinigingen-op-hoger-onderwijs/>

Sociaal en Cultureel Planbureau (2019). *Thinking of the Netherlands*. Den Haag: Uitgeverij SCP.

Taylor, Ch. (2016). *The Language Animal: The Full Shape of the Human Linguistic Capacity*. Boston: Belknap Press.

U Today (2023). 'Stufi maakt Nederland aantrekkelijk voor internationals, erkent Dijkgraaf'. In: *U Today*, 15 september.

Van Parijs, Ph. (2021). 'Englishization as trap and lifeline'. In: Wilkinson, R. & Gabriëls, R., *The Englishization of Higher Education in Europe*, pp. 355-367.

Wilkinson, R. & Gabriëls, R. (2021). *The Englishization of Higher Education in Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

René Gabriëls is als onderzoeker en docent verbonden aan de Universiteit Maastricht